

NHỮNG ĐỨA CON TRONG GIA ĐÌNH

(Trích)

(2 tiết)

NGUYỄN THỊ

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

– Cảm nhận và phân tích, chứng minh được vẻ đẹp tâm hồn của người dân Nam Bộ : lòng yêu nước, căm thù giặc, tình cảm gia đình là sức mạnh tinh thần to lớn trong công cuộc chống Mĩ cứu nước.

– Phân tích được những đặc sắc về nghệ thuật trần thuật : sáng tạo tình huống truyện ; lời nửa trực tiếp ; lời độc thoại nội tâm và đối thoại trong việc diễn tả tâm lí, khắc hoạ tính cách, cá tính nhân vật ; chọn lựa những chi tiết gây ấn tượng sâu sắc.

II – NHỮNG ĐIỂM CẦN LƯU Ý

1. Về tình huống truyện

Đây là câu chuyện gia đình của anh Giải phóng quân tên là Việt. Nhân vật này rơi vào một tình huống đặc biệt : trong một trận đánh, bị thương nặng, phải nằm lại giữa chiến trường. Anh nhiều lần ngất đi rồi tỉnh lại, tỉnh lại lại ngất đi. Truyện được kể theo dòng nội tâm của nhân vật khi dứt (ngất đi), khi tỉnh (tỉnh dậy). Tóm lại, tình huống truyện đã dẫn đến một cách trần thuật riêng của thiên truyện theo dòng ý thức của nhân vật.

2. Về cách trần thuật

Đoạn trích được trần thuật theo phương thức thứ ba, nghĩa là của người trần thuật tự giấu mình, nhưng cách nhìn và lời kể lại theo ngôn ngữ, giọng điệu của nhân vật (lời nửa trực tiếp).

Lối trần thuật này có hai tác dụng về mặt nghệ thuật :

– Câu chuyện vừa được thuật kể, cùng một lúc, tính cách nhân vật cũng được khắc hoạ.

– Câu chuyện dù không có gì đặc sắc cũng trở nên mới mẻ, hấp dẫn vì được kể qua con mắt, tấm lòng và bằng ngôn ngữ, giọng điệu riêng của nhân vật.

Nhà văn phải thành thạo tâm lí và ngôn ngữ nhân vật mới có thể trần thuật theo phương thức này được.

3. Đặc điểm tính cách nhân vật của Nguyễn Thi

Có thể nói Nguyễn Thi là nhà văn của người nông dân Nam Bộ trong công cuộc chống Mĩ cứu nước vĩ đại. Mỗi nhân vật của ông đều có cá tính riêng. Nhưng đồng thời, tất cả đều có những đặc điểm chung "rất Nguyễn Thi" :

– Yêu nước mãnh liệt, thủy chung đến cùng với Tổ quốc, đồng bào, căm thù ngàn ngút đối với bọn xâm lược và tay sai của chúng, vô cùng gan góc, tinh thần chiến đấu rất cao – những con người dường như sinh ra để đánh giặc (có thể gọi là đều có "chất Út Tịch").

– Tính chất Nam Bộ : thẳng thắn, bộc trực, lạc quan, yêu đời, giàu tình nghĩa, khi xúc động thường tỏ bày tâm sự bằng hò hát, kể *Truyện Lục Vân Tiên* hay ca cải lương một cách hồn nhiên.

Những nhân vật trong *Những đứa con trong gia đình*, từ ba má của Việt, chú Năm đến chị em Việt đều rất tiêu biểu cho những đặc điểm tính cách nhân vật của Nguyễn Thi.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY HỌC

1. Phần mở đầu

Để giúp HS có cái nhìn tổng quát toàn bộ tác phẩm như một chỉnh thể nghệ thuật, GV nêu yêu cầu kiểm tra việc đọc văn bản tác phẩm trong SGK : hãy thuật lại một cách tóm tắt tác phẩm, bao gồm cả những đoạn lược bỏ (nhưng có tóm tắt).

2. Phần nội dung chính

Câu hỏi 1

Câu này nhằm giúp HS nhận biết được phương thức trần thuật của truyện *Những đứa con trong gia đình*. GV nên kiểm tra HS về việc đọc phân *Tri thức đọc - hiểu* và đặt những câu hỏi theo trật tự sau : Có mấy phương thức trần thuật trong nghệ thuật viết truyện ? Căn cứ vào đâu để có thể nhận biết được

những cách trần thuật ấy ? (Nói chung, căn cứ vào ngôi của nhân vật truyện : phương thức thứ nhất, nhân vật truyện là đối tượng được thuật kể nên thuộc ngôi thứ ba ; phương thức thứ hai, nhân vật tự kể chuyện mình nên thuộc ngôi thứ nhất ; phương thức thứ ba, nhân vật thuộc ngôi thứ ba nhưng lời kể lại phỏng theo quan điểm, ngôn ngữ, giọng điệu của nhân vật). Truyện *Những đứa con trong gia đình* được trần thuật theo những phương thức nào ? GV cần gợi ý cho HS tìm những căn cứ để xác định thiên truyện (giới hạn ở các đoạn trích) được trần thuật theo phương thức thứ ba (tác giả thuật chuyện nhưng lại phỏng theo cách nhìn và giọng điệu của nhân vật).

Câu hỏi 2, 3

Phân tích tính cách các nhân vật, GV cần hướng dẫn HS nhận ra những đặc điểm chung các nhân vật của Nguyễn Thi (gắn với hoàn cảnh gia đình và hoàn cảnh đất nước ; chú ý : hoàn cảnh gia đình Việt có thể xem là một biểu tượng tập trung của hoàn cảnh đất nước, ngoài ra là hoàn cảnh địa phương Nam Bộ). Sau đó mới hướng dẫn tìm hiểu, phân tích những đặc điểm riêng của mỗi nhân vật (gắn với lứa tuổi, giới tính).

Câu hỏi 4

Câu hỏi này nhằm hướng dẫn HS phân tích một đoạn văn cảm động nhất của thiên truyện : chị em Việt khiêng bàn thờ má sang gửi bên chú Năm trước khi lên đường đánh giặc.

Lòng căm thù giặc là một nội dung quan trọng của thiên truyện. Lòng căm thù dồn chứa trong lòng chị em Việt qua hàng loạt những cái tang đau đớn, được tỏ bày rất cụ thể và cảm động ở đoạn văn này. Những hình ảnh gì, những ý nghĩ nào của chị em Việt đã tạo nên sự xúc động đặc biệt của đoạn văn ?

Câu hỏi 5

Thế giới nhân vật của Nguyễn Thi nói chung rất đậm chất Nam Bộ. Về mặt này, *Những đứa con trong gia đình* là một trường hợp tiêu biểu. Chất Nam Bộ thể hiện dễ thấy nhất là ở ngôn ngữ địa phương của nhân vật (ví dụ : *má, nghen, hèn chi, cây viết, tròng tròng, thốn mỏn*, v.v.), nhưng thể hiện sâu sắc hơn là ở tính cách nhân vật. Người Nam Bộ nói chung sôi nổi, bộc trực.

3. Phần củng cố

– Nắm được đặc điểm chung nhân vật của Nguyễn Thi, qua đó hiểu được sâu sắc chủ đề tác phẩm.

– Hiểu được những đặc sắc cơ bản của nghệ thuật tác phẩm : sáng tạo tình huống truyện dẫn đến nghệ thuật trần thuật theo dòng ý thức của nhân vật ; mỗi nhân vật một tâm lí, một tính cách riêng được diễn tả chính xác, tinh tế. Dụng đối thoại và độc thoại nội tâm hấp dẫn và cảm động.

IV – HƯỚNG DẪN THỰC HIỆN BÀI TẬP NÂNG CAO

GV cần hướng dẫn HS đọc toàn văn truyện *Những đứa con trong gia đình* để có đầy đủ chi tiết nhằm tìm hiểu, phân tích tính cách và chất Nam Bộ ở những nhân vật nông dân của Nguyễn Thi trong cuộc chiến đấu chống Mĩ cứu nước vô cùng ác liệt (xem điểm 3, phần II – *Những điểm cần lưu ý*).

V – TÀI LIỆU THAM KHẢO

Nguyễn Đăng Mạnh, *Sức sống của ngòi bút Nguyễn Thi*, trong sách *Con đường đi vào thế giới nghệ thuật của nhà văn*, NXB Giáo dục, 2002.